

ROSKILDEBRODERIET TÄCKLEBO BRODERIAKADEMI

UM033801

BOHUSLÄNS HISTORA FRÅN ÄLDSTA TID TILL 1658

Detta broderiprojekt är ett försök att belysa Bohusläns äldre historia, som vi tycker har blivit alltför illa behandlad i våra historieböcker.

Innan Bohuslän blev svenskt var landskapet en viktig del i den norska historien. Men efter 1658 är Bohuslän helt borta från norsk historieskrivning. Inte heller svenska historiker har visat något större intresse för Bohuslän. Kanske inte så konstigt, eftersom Bohuslän var fiendeland före år 1658.

I Snorre Sturlasons "Norges kungasagor" är det lilla Bohuslän det område som är mest omtalat. Det säger något om Bohusläns betydelse i historien. Det gör också det faktum att Kongahälla, föregångare till Kungälv, under tidig medeltid var Norges största stad och en av de största i hela Norden. Den var en central handelsplats långt före både Stockholm, Köpenhamn och Oslo. När Göteborg grundades år 1619 hade Kongahälla varit stad, i ett halvt tusen år.

1. FORNTID

På stenåldern, cirka 10 000 år tillbaka, kom människor paddlande i enkla kajaker med hudar spända över träställningar. När hösten kom, vände de åter söderut till nuvarande norra Tyskland. För cirka 6000 år sedan var mellersta Bohuslän, precis som nu, rena semesterparadiserna. Klimatet var behagligt. Det växte både ek, alm och lind. Det var god tillgång på mat. I vattnet fanns det ett överflöd av musslor, ostron, krabbor, fisk, säl och sjöfågel.

Vid gården Hensbacka utanför Munkedal, har man hittat rester efter kringströvande människor, den så kallade hensbackakulturen.

2. DEN FÖRKRISTNA TIDEN

Asatron var den förhärskande religionen i Bohuslän, precis som i övriga Norden, fram till och med vikingatid.

Kristendomen kom på 800-talet, men fick inte någon större betydelse förrän på 1000-talet.

Oden, som var vishetens gud, var den förnämste bland åsarna. För att få sin vishet tvingades han offra sitt ena öga och visheten kom till honom ur Mimers brunn. Till sin hjälp hade Oden korparna Hugin och Munin, som gav honom kunskap om vad som hände bland gudar, jättar, halvgudar och människor.

Tor var son till Oden och det var när han for över himlavalvet med sina bockar och slog med sin hammare

Mjölner, som det åskade och blixtrade på himlen, enligt människors tro. Valkyriorna var budbärare mellan gudarna och mellan gudar och människor. De betjänade också gudarna i Valhall, där grisen Särimer åts upp varje kväll, för att återuppstå dagen därpå.

Fler gudar fanns. Det var till exempel Odens andre son, den gode guden Balder, dödsgudinna Hel och syskongudarna Frej och Freja. Det var alla dessa gudar, som människorna trodde styrde deras liv.

3. VIKEN PÅ VIKINGATIDEN

Under vikingatiden kallades området runt Oslofjorden, Östfold, Vestfold och allra nordligaste Bohuslän för Viken. Ett annat namn på norra Bohuslän var Ranrike enligt Snorre-sagan. Att norra Bohuslän hade stor befolkning redan under bronsåldern visar alla de otaliga hällristningar som finns bevarade där. Söder om Uddevalla hette området Älvsyssel efter Göta älv som bildade naturlig gräns mot Sverige. Sedan Bohus slott och fästning byggts år 1308 blev namnet Bohuslän mer och mer allmänt.

4. SVENNEBY GAMLA KYRKA

Bohuslän lär vara det första område i Norge som blev kristnat. I slutet av 900-talet anlade Olav Tryggvason Svenneby kyrka. Allt enligt sägnen.

Kyrkan har en mycket vacker interiör bland annat med fyra medeltidsskulpturer och är den bäst bevarade kyrkan av alla gamla kyrkor i Bohuslän. Den ligger i skydd av en klippa som är något högre än kyrkan själv. Ovanpå berget står klockstapeln vars klocka är från 1300-talet.

Nuvarande kyrka började byggas på 1100-talet. I enlighet med tidens tro saknar den fönster på norrsidan. Ursprungligen hade den endast små gluggar på de andra sidorna, men de har sedermera förstörats. Andra senare förbättringar är vapenhuset och de inre målningarna som tillkom på 1700-talet. Sista högmässan firades i kyrkan den 5 december 1915, men den gamla kyrkan används dock på sommaren för gudstjänster och är då också dagligen öppen för besökare.

5. TRYGGVERÖSET PÅ SOTENÄS

Tryggve Olavsson, som levde på 900-talet, var barnbarn till Harald Hårfager och kung av Viken. Han var större och starkare än någon annan, men i ständig fejd med sina släktingar.

När han och kusinen Gudröd tillsammans skulle segla i österled möttes de väster om Sotenäset vid Vagga. Men det blev inte riktigt som Tryggve hade tänkt sig för Gudröds män sprang fram och dödade kung Tryggve samt tolv av hans män. Kung Tryggve ligger enligt sägnen begravnen på Tryggverör på Sotenäset.

Tryggves maka drottning Astrid flydde hals överhuvud. Vid sjön Färingen utanför nuvarande Strömstad föddes Tryggves som Olav. Olav blev sedermera kung över hela Norden.

6. SIGRID STORRÅDA OCH SLAGET VID SVOLDER ÅR 1000

Norges kung Olav Tryggvasons första hustru dog sotsdöden och efterlämnade inga barn. Olav behövde ett nytt gifte och skrev till Sigrid Storråda i Svealand. Hon hade just blivit förskjuten av Erik Segersäll. De bestämde att mötas på våren i Kongahälla.

Han skickade som gåva en guldring, men hon blev misstänksam och lät undersöka den. Då man skrapade på den, märkte man att den bara var förgylld och inte av rent guld. Detta upprörde Sigrid. Hon bestämde sig dock för att möta honom.

Väl i Kongahälla hölls ett gille och allt avlöpte väl. De skulle gifta sig nästa vår. Då de skulle resa hem, sade han att han ville att hon skulle byta tro, för hon var hedning medan han var starkt kristen.

Detta ville inte Sigrid gå med på, så de blev ovänner. Han slog henne med sin handske och kallade henne hundhedning. Det skulle han få ångra.

Så här berättar Snorre Sturlason:

Olav Tryggvason seglade år 1000 till Venderna vid Oders mynning. Ett av de många skepp han låtit rusta var Ormen Långe, det största och präktigaste av dem alla. Skeppet lär ha varit 37 meter långt och enligt en tradition på Orust skall det ha byggts där.

Senare, då Olav är på hemväg, låg hans fiender och väntade i bakhåll med sina fartyg vid ön Svolder. Det var Danmarks kung Sven Tveskägg, Sveriges kung Olof Skötkonung samt de norska jarlarna Erik och Sigvald. Striden var häftig. Ormen Långe var på alla sidor omgiven av fientliga skepp. Olav Tryggvason stod med högburet huvud i aktern på Ormen. Närmast honom stod Ejnar Tambarskälve, Norges ypperste bågskytt. För hans pilar föll många fiender. Men hastigt kom en pil och krossade med stort brak hans båge.

- Vad var det, som brast? sporde Olav Tryggvason. Ejnar svarade: - Norge ur din hand, konung.

- Gud råder för mitt rike men icke din båge, svarade Olav. Tag min båge och skjut!

- För vek är konungens båge, sade Ejnar sedan han spänt den. Därpå kastade han den ifrån sig och kämpade med sköld och svärd.

Inom kort hade nästan alla på skeppet fallit. Då kastade sig Olav Tryggvason i havet med skölden över huvudet. Efter den tiden var han ej sedd i Norden.

7. TÄRNINGEN MED SJU-TAL

Olav den Helige Haraldson mötte den svenske kungen Olof Skötkonung i Kongahälla. Detta hände i början av 1000-talet. De var oeniga om var gränsen mellan Norge och Sverige skulle dras på Hisingen. De beslöt sig för att slå tärning om vem skulle få Hisingen.

Först ut var Olof Skötkonung som slog två 6:or. Olav den Helige slog också två 6:or. Så blev det Olofs tur och han slog ånyo två 6:or. Då blev Olav den Helige arg och kastade tärningarna i golvet. Den ena tärningen gick sönder och visade en 4:a och en 3:a, den andra en 6:a. Han hade då sammanlagt slagit "7" och Hisingen förblev norskt.

8. TREKUNGAMÖTET I KONGAHÄLLA ÅR 1101

Den norske kungen Magnus Barfot försökte flytta den norska gränsen fram till Väneren. Han hävdade att gränsen hade gått där i forna tider. Men befolkningen ville hellre tillhöra Sverige och gjorde motstånd. Magnus och hans män blev slagna och de måste sluta fred.

Fredsmötet mellan Svearnas kung Inge Stenkilsson, danskarnas kung Eirik Sveinsson och den norske kungen Magnus hölls i Kongahälla år 1101. Gränsen som de tre kungarna kom överens om höll sedan i 500 år.

9. HAVETS SILVER – SILLEN GÅR TILL

Sillens betydelse för Bohuslän kan inte överskattas. Under medeltiden var sillen en av de viktigaste handelsvarorna och i de historiska källorna finns uppgifter om att det kan ha förekommit sillperioder ända sedan 1300-talet i Bohuslän.

Sillperioden 1556–1589

Denna period anses som Bohusläns första stora dokumenterade sillperiod. Fisket innebar ett uppsving för hela Bohuslän. Till landskapet kom skutor från Danmark, Norge och Holland och både hus och bodar byggdes upp längs kusten.

Marstrand var centralort för sillfisket och fick härigenom ett enormt uppsving. Uppemot 15 000 människor lär ha funnits i och kring Marstrand. Under denna period var Bohuslän huvudleverantör av sill till Europas växande befolkning.

En del av de tidiga fiskelägen övergavs när den första sillperioden var över och byggdes upp igen vid nästa sillperiod. Andra samhällen överlevde och finns än idag, till exempel Lysekil.

I och med den stora tillgången på sill började modernare fiskemetoder att användas. Tidigare användes mindre

nät, som man stängde in fisken med i grunda vikar. Man använde nu till exempel landvadar.

Med sillen kom köpmännen till den bohuslänska kusten. Det var danskar, norrmän, tyskar och holländare.

10. KLOSTERLIVET

Klostrens betydelse var mycket stor under medeltiden, så även i Bohuslän, som hade ett mäktigt religiöst centrum i Dragsmarks kloster på Bokenäset. Klosteret instiftades år 1234, då det helt enkelt flyttades från Tönsberg. Det invigdes till den heliga Marias ära och hette på latin Monastérium de Silva Sanctae Mariae eller Marieskog. Klosteret tillhörde premonstratenserorden.

Klostrets storhetstid inföll på 1300- och 1400-talen. Redan från början donerades stora summor dit. Kung Håkon Håkonson, som regerade då klosteret grundades, förärade det en storartad gåva, kalken och patenen i silver. Kalken finns kvar idag. Nattvardsundret spelade en stor roll i premonstratenserordens trosnivå. Drottning Blanka testamenterade också till Dragsmarks kloster. Hon gav tio mark silver år 1347. Av klosteret återstår idag endast ruiner, en del med utsmyckningar. När klosteret spelat ut sin roll, plockades stenarna ner och användes till andra byggnadsverk.

11. BÅTBYGGERI PÅ ORUST

Som på många andra öar i världen har båtbyggeriet haft stor betydelse på Orust. Båten var en förutsättning för livet på ön. Redan på vikingatiden byggdes båtar i Kungsviken. Bohuslän hade vid den tiden stora ekskogar att hämta bra båtvirke ur.

Enligt en gammal sägen byggdes Olav Tryggvasons krigsskepp Ormen Långe på Orust. Man vet med säkerhet att där byggdes ett stort skepp på beställning av den norske kungen Håkon Håkonson. Skeppets namn var Korsudden och det hämtades av kungen själv 1253.

Skeppet lär ha varit mycket stort och hade högre bordläggning än traditionella vikingaskepp. Kanske anledningen var att det skulle användas främst för fraktfart och inte för krigiska färder.

Kung Håkon Håkonson, som regerade i över 40 år, gynnade handeln och anlade bland annat Marstrand.

12. NÄR ÖL SLÄCKTE BRAND

Detta berättas i sagan om Håkon Håkonson:

Håkon Håkonson var den förnämste av våra kungar. År 1253 lät han bygga Norges största krigsfartyg på Orust. Kungen kom till Orust med prinsarna. Den högre marinledningen deltog. En skock grälände biskopar strömmade också till. Kungen kom sålunda förbi med hela sin flotta. Sagan berättar att det lyste som eld från drakhuvuden, vindflöjlar och förgyllda sköldar.

Han stannade i Hermanösund vid Gullholmen. Därifrån for han in till Ramshults varv, där det stora skeppet stod på bädden. Sagan säger att kungen höll ett fagert tal, innan båten sjösattes. Han döpte den till Korsudden.

Efter båtölet - som det heter i Bohuslän - fortsatte man till Öckerö, där fester och sammankomster avlöste varandra. Då fartyget var leveransklart skickade man upp prins Magnus för att hämta det. Leveransturen gick också i hög stil. Stämningen ombord var sannolikt god. För när man seglade in i Öckerö hamn och fällde ankare, bar det sig inte bättre än att båten svajade upp så häftigt att det tog eld i spelet, då ankartåget löpte ut. Manskaper skyndade sig att väta en tältduk för att släcka elden.

Men prinsen, som efter festligheterna hade ölbyttan bekvämt till hands, var snabbare och släckte elden med en skvätt öl, en kunglig bragd på Öckerö. När båten kom jämsides med de andra, såg man att den var större än något annat skepp och gamla människor sade att de aldrig sett så stora skepp i en hamn som denna midsommardag på Öckerö.

13. INGEBORG – MÄKTIGAST I NORDEN

Hertiginnan Ingeborg Håkansdotter, född 1301, var dotter till Norges kungapar, Håkon Håkonson och Eufemia.

Vid ett års ålder blev hon förlovad med hertig Erik. Han var bror till den svenske kungen Birger Magnusson.

De gifte sig år 1312. Ingeborg var då 11 år. Hon blev mor vid 15 årsålder.

Efter Eriks död under Nyköpings gästabud år 1317, blev hon, som då var i 20-årsåldern, den mäktigaste personen i Norden. Detta genom att hon var mor till Magnus, som blev kung vid 3-års ålder, år 1319.

14. KONGAHÄLLA SOM MARKNADSPLATS

Flera av våra vikingakungar som Olav Tryggvason, Olav den Helige, Harald Hardråde med flera hade Kongahälla som mötesplats. Staden var också en mötesplats för många andra, eftersom den låg i skärningspunkten mellan Danmark, Sverige och Norge.

Runt år 1135 var Kongahälla som störst. Det blev känt i hela Norden och i Tyskland att staden hade betydande skatter, så den blev nerbränd och plundrad flera gånger, bland annat just år 1135. Under Christian IV:s långa regeringstid som kung av Danmark-Norge, åren 1588–1643, beslutade han att flytta staden in under Bohus fästning för att lättare kunna försvara den. Detta skedde år 1613 och namnet ändrades till Kungälv. Men när Bohuslän blev svenskt 1658 beslutade den svenske kungen att beröva staden dess handelsrättigheter samt flytta dess invånare till Göteborg. Själva fästningen lades ner år 1789.

15. AVTALET PÅ ÅBY SÄTERI 1307

Vid Åbyfjorden i Sotenäs ligger Åby säteri. I anslutning till säteriet finns sedan 1990-talet djurparken Nordens Ark.

Detta är en trakt med gammal historia. Den norske kungen Harald Hårfagre gjorde Bohuslän till en del av det norska riket runt år 870. Från 1100-talet kan vi räkna med att Åby etableras som gård. Läget högt upp på den nordöstra sidan av Åbyfjorden gjorde att man kunde hålla uppsikt över den viktigaste vattenvägen. Det var mycket oroliga tider i Norden. Bohuslän var utsatt som gränsland. I Sverige kännetecknas åren efter 1300 av den långa maktkampen mellan Magnus Ladulås söner: Birger, Erik och Valdemar, och i Danmark av Erik Menved bittra strider med andra stormän.

Gården, Åby säteri, omnämns i skriftliga källor för första gången år 1307. I tre brev skrivna på gården den 13 december 1307 ingicks avtal mellan den norske kungen Håkon (V) Magnusson, de svenska hertigarna Erik och Valdemar och greve Jacob av Halland.

Avtalen innehåller ett löfte från kung Håkon att betala ut en stor summa pengar till svenskarna samt att inte sluta fred med den danske kungen utan de svenska hertigarnas samtycke. De svenska hertigarna fick i gengäld lova att angripa Danmark med både eget folk och tyska legotrupper, samt att inte sluta fred utan kung Håkons samtycke.

Att dessa dokument undertecknades just på Åby visar gårdens betydelse och styrker traditionen som hävdar Åby som gammal kungsgård, alltså en gård som kungen gästade för att visa upp sin makt och kontrollera sina undersåtars trohet och lydnad.

16. DIGERDÖDEN

Norge var det första nordiska land som hemsöktes av pesten. Sommaren 1349 kom ett av Hansan handelsfartyg seglande från England och anlände till Bergen. Det är oklart om fartyget hade några överlevande ombord eller om det drev omkring. De norrmän som lastade av fartyget blev snabbt sjuka och pesten hade därmed fått sitt fäste i staden. Pesten spred sig österut och kom våren 1350 över till Sverige. I Bohuslän härjade digerdöden svårt. Nära hälften av befolkningen dog och många av gårdarna ödelades. Dessutom var 1300- och 1400-talet periodvis mycket kyliga och befolkningstillväxten avstannade

TRE KVINNOR MED MAKT

17. DROTTNING BLANKA

Rida, rida ranka

Hästen heter Blanka

Så sjöng hon för sin älskling

om livets äventyr

och log emellan tårar,

fru Blanka av Namur.

Och när kung Håkan vunnit

båd sporrar, land och brud,

nog mindes han med vemod

den barndomssångens ljud.

Den här barnramsan har sjungits för många generationer svenska barn. Den skrevs i slutet av 1800-talet av Hans Henric Hallbäck och handlar om 1300-talsdrottningen Blanka. Hon föddes som Blanche av Namur i nuvarande Belgien cirka år 1320. Hon gifte sig med den svenske kungen Magnus Eriksson 1335, möjligen på Bohus fästning. Hon blev då svensk och norsk drottning.

I morgongåva fick hon Tönsbergs hus och län i Norge samt Lödöse vid Göta älv och Lindholmens borg på Hisingen. I ett andra morgongåvobrev fick hon också Bohus fästning och Marstrand med Älvsyssel utom Orust. Hon dog 1363, men man vet inte av vad eller var hon ligger begravd.

TRE KVINNOR MED MAKT

18. DEN HELIGA BIRGITTA

Hon föddes år 1303 som Birgitta Birgersdotter och gifte sig med lagmannen Ulf Gudmarsson. De fick åtta barn. Både genom sina föräldrar och sin make hörde hon till de politiskt ledande kretsarna i det medeltida Norden. Hon var också en orädd och viljestark person.

Ulf Gudmarsson dog 1344 och därefter började Birgitta få så kallade uppenbarelser eller syner. Hon upplevde att hon hade kontakt med Jesus och att hon var hans redskap. Hennes uppenbarelser blev vida kända och studerade.

Birgitta reste också till Rom och hon fick påvens tillstånd att grunda ett kloster i Vadstena. Där ligger hon begravd efter att ha dött 1373. Hon blev helgonförklarad av påven år 1391.

TRE KVINNOR MED MAKT

19. DROTTNING MARGARETA

Margareta föddes år 1353 och var dotter till Valdemar Atterdag och Helvig af Slesvig. Hon gifte sig 1363 med kung Håkan Magnusson. Han dog redan 1380 och Margareta blev förmyndare för sonen Olof, som valts till dansk kung. Även sonen dog, 1387, och Margareta valdes till riksförmyndare i Danmark och Norge och tog också makten i Sverige. Hon kallades kung Byxlös.

1397 valdes Erik av Pommern till kung över de tre rikena. Det skedde i Kalmar (Kalmarunionen). Margareta fortsatte emellertid att regera fram till sin död 1412.

Gemensamt för dessa tre mäktiga kvinnor är att de under någon period vistats på Bohus slott vid nuvarande Kungälv.

20. SMEDVIKSÖDLAN

I den rika mängden av sägner och folkliga berättelser från Bohuslän finns även den som Smedviksödlan. Smedviken ligger i Bullaren, i norra Bohusläns inland. Enligt folktron skrämde den stora ödlan folk som rodde tvärs över Bullaresjön nattetid. Den var 8 alnar lång (4 m) och hade en 6 alnar lång svans. Svansen var tjock som en timmerstock och ödlan var alldeles gul i gapet.

OLSBORG

Grunden till borgen, som låg vid mellersta Bullaresjöns östra strand, är äldre än vikingatid.

I början av 1500-talet pågick strider i mellersta Bohuslän mellan olika makthavare. Den bohuslänske Nils Ragvaldson på Åby stred mot den danske fogden på Bohus. Nils brände bland annat Marstrand.

Som kommandant på Olsborg satt hans hustru den kraftfulla Ottlia Ottedotter. I samband med strider i Östfold belägrades Sarpsborgs stad. För att slippa betala lösen, begav sig några borgare nertill Olsborg, men Ottilia var obeveklig och sade: "Viljen I icke detta giva mig skolen I skåden Eder i Marstrands spegel".

NAVERSTAD KYRKA

Många sägner är knutna till kyrkan i Naverstad i norra Bohuslän. Två gånger på 1700-talet försökte man bygga ett torn till kyrkan. Första gången blev det jordbävning och orkan och tornet rasade samman. Andra gången brann tornet nertill grunden efter ett åsknedslag. Då byggde man ett fristående torn istället. Tornet har idag bara en klocka utan inskription. Det skulle ha varit två men den ena föll överbord under transporten över Bullaresjön.

Det sägs, att om man lyssnar noga, kan man höra denna klocka slå från botten av sjön när systerklockan ringer.

Ett tydligt fotavtryck efter en jätte finns i klippväggen längs vägen förbi kyrkan. Nästa fotspår finns i Mo en knapp mil bort.

21. GUSTAV VASA SÄLJER LANDSKAP

1523 lät Gustav Vasa inta norra Bohuslän och Dalsland. 1531 gick Kung Kristian till anfall och återtog Bohuslän. Men han lyckades inte inta Bohus fästning, vilket var målet. Han återlämnade det han tagit. Gustav Vasa sålde då norra Bohuslän och Dalsland till Danmark för 1200 rhenska gyllen. På så vis blev Bohuslän återigen dans

22. HORNBERG – ETT SLOTT MED FLERA ÄGARE

Tre kilometer söder om Hamburgsund i norra Bohuslän ligger Hornborg, vid fiskeläget Slottet. På medeltiden kallades platsen Hornboresund efter det fornnordiska namnet Hornboran, som betyder klumpliknande berg vid smalt sund.

Där låg tidigare den gamla tingsplatsen för Ranrike, som sträckte sig från Lur i norr till Gullmarsfjorden i söder. År 1137 omnämns platsen första gången, då Snorre Sturlason skrev att kung Lage låg med ett stort manskap i Hornborsundet.

År 1217 hyllades norrmannen Håkon Håkonson som kung här. 1218 lät han återuppföra slottet, vars tidigare byggnadsår är okänt.

På 1450-talet lät den svenske kungen Karl Knutsson restaurera slottet, som därefter kallades Karlsborg efter kungen. Hans släkting Tord Bonde gjordes till marsk, men mördades av sin slottsfogde, dansken Jösse Bosson år 1456. Karlsborg förföll sedan för en tid.

Gustav Vasa hade dock stora planer för slottet. Han ockuperade trakten och skrev 1526 ett brev till Dalslands bönder och beordrade dem att göra dagsverke på Karlsborg, som skulle återuppbyggas och förstärkas med jordvallar. Det skulle bli centrum för Sverige förvaltning i Bohuslän.

Planerna gick emellertid i stöpet. 1531 kom den danske kungen Kristian II med en flotta. Han angrep Norge och fortsatte söderut och anföll Karlsborg. Det lär ha varit 8000 man som anföll. Slottet ödelades av brand och återuppbyggdes aldrig mer. Gustav Vasa avstod då från landskapet Viken mot en ersättning av 1200 rhenska mynt.

Han sålde med andra ord Bohuslän till Danmark. Det skulle dröja till freden i Roskilde innan Bohuslän blev svenskt på nytt.

År 1909 gjordes en plan över Hornborg efter arkeologen Wilhelm Bergs utgrävningar. Fynden bestod bland annat av vapen, mynt, bokspänne, rester av verktyg med mera. Järnslaggen visar att slottet hade en egen smedja.

23. SKRÖNOR FRÅN TJÖRN

På 1000-talet upptäcktes en farled genom bergen vid Kyrkesund i Klövedals socken på Tjörn. Sägner berättar så härom farledens upptäckt:

Sankt Olof och hans bror Harald skulle kappsegla till Norge. Harald seglade utomskärs om Herrön med skeppet Ormen, men St. Olof tog en genväg genom bergen. St. Olof vann loppet och segrade med sitt skepp Oxen.

En annan sägen berättar: Under 1700-talet strandade ett skepp utanför Herrön. Det tillhörde Fredrik 1 av Hessen, kung av Sverige. Skeppet plundrades och besättningen mördades. Dessutom stals en guldvagga. Den fördes till gården Stordal på Tjörn och grävdes ner i en åker.

Många har sökt efter vaggan utan resultat. Den var en gåva från en tysk furstinna till drottning Ulrika Eleonora, gift med Fredrik av Hessen och dotter till Karl XI. **SKRÖNOR FRÅN TJÖRN**

På 1000-talet upptäcktes en farled genom bergen vid Kyrkesund i Klövedals socken på Tjörn. Sägner berättar så härom farledens upptäckt:

Sankt Olof och hans bror Harald skulle kappsegla till Norge. Harald seglade utomskärs om Herrön med skeppet Ormen, men St. Olof tog en genväg genom bergen. St. Olof vann loppet och segrade med sitt skepp Oxen.

En annan sägen berättar: Under 1700-talet strandade ett skepp utanför Herrön. Det tillhörde Fredrik 1 av Hessen, kung av Sverige. Skeppet plundrades och besättningen mördades. Dessutom stals en guldvagga. Den fördes till gården Stordal på Tjörn och grävdes ner i en åker.

Många har sökt efter vaggan utan resultat. Den var en gåva från en tysk furstinna till drottning Ulrika Eleonora, gift med Fredrik av Hessen och dotter till Karl XI.

24. EN BOHUSLÄNSK SLÄKTGÅRD

I slutet av 1500-talet ägdes gården Söbben i Torps socken på Orust av bonden Olof. Han efterlämnade två söner, Olof, född cirka 1585 och död före 1645 och Anders, född ca 1590 och död cirka 1678. Dessa ärvde var sin halvpart av gården efter sin far.

Förutom att de var bönder, var de även skeppare och seglade i fraktfart mellan Bohuslän och Köpenhamn. Olof skattade för en "flomsåg", en vattendriven såg, föregångare till senare tiders ramsåg. Vattenkraft att driva sågen med fanns på gården, som torde ha varit en av de rikare gårdarna i socknen. I den fraktfart som bröderna ägnade sig åt, skeppade man mest sågade trävaror och timmer från Bohuslän och i retur från Danmark tog man hem salt och kalk.

30–40 skutlaster om året tycks ha gått mellan Orust och Danmark. Det var naturligtvis många fler skeppare än Olof och Anders i Söbben, som seglade. En skuta tycks ha kunnat hinna med 3 - 4 resor under seglationssäsongen, som varade under sommarhalvåret.

Man lastade inte bara från den egna gården utan också från andra platser i närheten såsom Rönn och Äng, och seglade sedan ut från Marstrand.

Den 20 juli 1624 hade skepparen Anders Olsson i Söbben fått 26 riksdaler i ersättning på Bohus slott, för att han med sitt skepp fraktat 63 båtsmän från Orust till en plats som benämns Brennerholm, möjligen avses Köpenhamn. Den 23 juni hade han inför resan fått proviant i Marstrand för 31 riksdaler.

Från 1620-talet började skogen tryta i dessa trakter och träskeppningarna flyttade längre norrut i Bohuslän. I jordbruket på Söbben odlades framför allt kål och bönor, men även humle. Det senare har levt kvar som namn på en av de nuvarande gårdarna i Söbben - Humlegården.

25. MARGARETS HVITFELDT – EN MÄKTIG KVINNA

I det av krig och andra umbäranden utarmade Bohuslän fanns få rika personer på 1600-talet. Två av dem var märkligt nog kvinnor. Det var Dorotea Bielke på Morlanda säteri, Orust och Margareta Hvitfeldt på Sundsby, Tjörn.

Margareta föddes den 5 november 1608 på gården Skjelbred i södra Norge. Hon blev moderlös tidigt och var ensam arvtagare till familjens rikedomar. Hon fick ett andra hem hos sin mormor på Sundsby säteri på Tjörn och ärvde också mormoderns hem med alla underlydande gårdar. Margareta blev en av de rikaste arvtagarna i Norge.

Hon gifte sig inte förrän hon var 27 år. Hennes man var den 30-årige Tomas Dyre, en dansk adelsman. De slog sig ner på Sundsby. Tomas Dyre var ofta ute på resor. Margareta ägnade sig åt att sköta sina egendomar och utökade också dessa.

Margareta och Tomas fick tre barn, varav två dog tidigt. Bara yngste sonen, Ivar Dyre, överlevde fadern, som dog 1651.

Därefter ägnade änkan Margareta Hvitfeldt ännu större kraft åt skötseln av sina egendomar. Hon var också mån om sonens, sin ende arvtagares, fostran.

När Ivar var 17 år fick han trots moderns oro, lov att resa ut i Europa för att förkovra sig ytterligare. I Frankrike drabbades han av en svår febersjukdom och avled i Montpellier, 19 år gammal.

Detta blev ett hårt slag för modern, som trots alla sorger levde i ytterligare 20 år. Hon dog på Sundsby 1683. Till minne av sin son testamenterade hon förmögenheten till understöd åt fattiga skolpojkar och studenter från Bohuslän. Medlen förvaltas av Hvitfeldska stipendiefonden.

Familjen Hvitfeldt-Dyre ligger begravd i gravkoret i Valla kyrka. Sundsby finns kvar idag, men i ny skepnad. Den ursprungliga byggnaden brann ned 1720. Det nya huset är öppet för allmänheten och är ett populärt utflyktsmål.

Margareta Hvitfeldts eftermäle är blandat. Dels betecknas hon som en god och ädel kvinna. Hon var givmild mot kyrkor, bland annat den i Fiskebäckskil. Å andra sidan sades hon ha varit en hård kvinna med häftigt lynne.

Margareta Hvitfeldt påverkades starkt av freden i Roskilde, som innebar en stor omställning för alla bohusläningar. Hon lär ha varit dansksinnad, men var förståndig nog att hålla sig väl med de nya svenska herrarna och vinna deras förtroende.

26. FREDSAVTALET 1658

1657 förklarade Danmark krig mot Sverige. Den svenska kungen Karl X Gustav marscherade då från Polen, där han befann sig med sin armé vid krigsförklaringen. Han tågade utmed östersjökusten mot Danmark. I början av hösten stod svenskarna på Jylland. Den svenska flottan hade emellertid inga transportmöjligheter och Karl X Gustaf hade då ingen möjlighet att landstiga på de danska öarna.

Vintern blev extremt kall och isen lade sig över Bälten. Den 30 januari inleddes det berömda tåget över Bält med 7000 man och den 9 februari stod svenskarna vid Vordingborg på Själland.

Den 12 februari försökte danskarna förhandla om fred för att rädda Köpenhamn. Svenskarna ställde så hårda krav att danskarna inte ansåg sig kunna gå på med på allt. Förhandlingarna bröt samman men återupptogs igen den 16 februari i Taastrup, 25 km från Köpenhamn.

Fredrik III ville ha så små landavträdelser som möjligt i Norge som han helst ville behålla helt. Den 18 februari undertecknades ett preliminärt avtal. Slutförhandlingarna flyttades den 20 februari till Roskilde. Trots svårigheter in i det sista skrevs avtalet under vid middagstid den 26 februari 1658. Danmark fick avträda Halland, Skåne, Blekinge, Bornholm och Bohuslän samt Trondheims län till Sverige. Bornholm och Trondheims län lämnades tillbaka efter några år.

Freden varade i 15 år. 1675 ville Danmark-Norge återta de landskap som förlorats. Det ledde i Bohuslän till den så kallade Gyldenlöwefejden. När fred åter slöts år 1679 hade nästan en tredjedel av gårdarna i norra Bohuslän ödelagts.

TEXTAVSNITT UR TÄCKLEBO BRODERIAKADEMIS HANDLEDNING:

27. FÖRSVENSKNINGEN

Efter freden i Roskilde 1658 då Bohuslän övergick i svensk ägo, blev befolkningen hårt beskattad. Bohuslänningarna gjorde flera framställningar om att få skatten reducerad.

Motståndet mot försvenskningen var stort och först sedan den Allmänna folkskolan infördes 1842 började bohuslänningarna tala svenska...

.....

VI SOM BRODERAT dessa bilder är 16 medlemmar ur Täcklebo broderiakademi, lokalgrupp Bohuslän. Var och en av oss har forskat i den bohuslänska historien och alla har hittat något intressant att berätta om. Vi har gjort skisser och antecknat det vi vill framhålla. Materialet har sedan bearbetats för att bli samstämt och passande för broderi. Bilderna är broderade på försvarets så kallade fotlappar i ylle. Garnet är ett entrådigt ullgarn i 25 färger.

Teckningar och förlagor har Pian Bates, Elisabeth Fjällman och Anita Knutson arbetat med. Varje bild har tecknats upp på mönsterpapper, som brodöserna tråcklat över till sitt ylletyg. Texterna har redigerats av Barbro Hurtig. Faktagranskning har vi fått hjälp med via Bohusläns museum.